

Гончарук Дарина Олександрівна,
здобувачка другого (магістерського рівня вищої освіти,
спеціальність АЗ «Початкова освіта», Житомирський
державний Івана Франка

**ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМЛИВОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ У
ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Реформування сучасної початкової школи, здійснюване в контексті Концепції Нової української школи, поставило перед педагогічною спільнотою завдання, яке ще кілька десятиліть тому видавалося б незвичним для першого класу: цілеспрямований розвиток підприємливості як ключової компетентності особистості вже на початковому етапі шкільного навчання. Підприємливість та фінансова грамотність зафіксовані нормативними документами як одна з дев'яти компетентностей, що мають формуватися від першого дня перебування дитини в новій українській школі [1]. Попри таку визначеність на рівні концепцій і стандартів, методичне забезпечення відповідних педагогічних практик залишається недостатньо розробленим, особливо в частині, що стосується ігрової діяльності як природного освітнього середовища для шестирічних дітей.

Підприємливість у сучасному педагогічному дискурсі не зводиться до умінь, потрібних у бізнесі. Європейська рамка підприємницької компетентності EntreComp тлумачить її як здатність перетворювати ідеї та можливості на реальну цінність для інших людей, причому цінність може мати фінансовий, культурний або соціальний характер [2]. Вітчизняні дослідниці О. Варецька та О. Лосева акцентують увагу на ресурсній складовій: підприємливість, за їхнім визначенням, виявляється у спроможності втілювати ідеї в дії шляхом залучення особистих, матеріальних чи нематеріальних ресурсів [3]. Д. Шинкевич та Л. Процай, досліджуючи молодших школярів зокрема, розглядають підприємливість як стрижень компетентності, що формується через ініціативність, фінансову грамотність та здатність до практичної дії [4].

Стосовно першокласників важливо наголосити: підприємливість у цьому віці виявляється не через складні економічні операції, а через ініціативність у навчанні, креативність у розв'язанні простих завдань, готовність братися за нові справи та здатність долати елементарні труднощі на шляху до мети. Когнітивний компонент підприємливості включає знання про способи планування діяльності та розуміння нескладних причинно-наслідкових зв'язків. Емоційно-мотиваційний компонент виявляється через стійкий інтерес до нових завдань і позитивне ставлення до труднощів. Поведінковий компонент охоплює ініціативність, наполегливість та початкові навички співпраці з однолітками. Гармонійний розвиток усіх

трьох компонентів і становить предмет педагогічної роботи в перший рік навчання.

Психолого-педагогічні особливості першокласників водночас відкривають широкі можливості і визначають конкретні вимоги до організації цієї роботи. Ю. Любунь характеризує молодший шкільний вік як сензитивний період для становлення особистісних якостей, що обумовлено пластичністю психічних процесів і виразною готовністю до нового досвіду [5]. Збережена від дошкільного дитинства природна допитливість, відкритість до експериментування та відносна незаземленість стереотипами є сильними сторонами цього вікового етапу. Навчально-ігрова діяльність інтегрує елементи гри та систематичного навчання в єдину форму, органічну для природи дитини першокласника. Саме через гру дитина найбільш природно набуває досвіду планування, прийняття рішень, взаємодії в команді та відповідальності за результат. О. Волошин підкреслює, що ігрова форма дозволяє моделювати різноманітні підприємницькі ситуації, в яких діти пробують ролі організатора, винахідника, лідера без страху реальних наслідків [6]. І. Істинюк, аналізуючи ефективність різних методів, доходить висновку, що проєктні технології у поєднанні з ігровими формами дають найвиразнішу динаміку у розвитку підприємницького мислення молодших школярів [7].

Для формування підприємливості першокласників доцільно використовувати взаємодоповнювальні види ігрової діяльності, серед яких особливе місце посідають рольові, дидактичні, імітаційні та творчі ігри.

Серед видів ігрової діяльності, що мають найбільший потенціал для формування підприємливості першокласників, особливе місце посідає рольова гра. Через прийняття і відтворення соціальних ролей вона переважно впливає на поведінковий та соціальний компоненти підприємливості, адже саме в ролі організатора, продавця чи майстра дитина вперше переживає досвід ініціативи та відповідальності. Практичними прикладами слугують ігри «Класне підприємство» і «Ярмарок», де кожен учасник має власну функцію, яку треба виконати заради спільного результату.

Дидактична гра найбільше розвиває когнітивний компонент підприємливості, тобто знання про планування, ресурси та досягнення цілей у структурованій ігровій формі. Економічні настільні ігри та прості

стратегії дозволяють дітям у привабливий спосіб опанувати причиннонаслідкові зв'язки між власними рішеннями та їхніми наслідками, що становить важливу пізнавальну основу підприємницького мислення.

Імітаційна гра, яка моделює реальні підприємницькі ситуації, одночасно задіює когнітивний і поведінковий компоненти: дитина не лише розуміє логіку діяльності, але й практично її відтворює. Моделювання класного магазину чи майстерні дає першокласникові можливість пройти повний цикл від ідеї до результату, навчаючись на помилках без реальних втрат і ризиків.

Творча гра, позбавлена єдино правильної відповіді, насамперед живить емоційно-мотиваційний компонент підприємливості через стимулювання уяви, допитливості та радості від власного відкриття. Ігровинаходи та завдання типу «Придумай нове» заохочують будь-яку оригінальну ідею, формуючи дивергентне мислення як підґрунтя майбутньої інноваційної поведінки.

Вітчизняний та зарубіжний досвід підтверджує ефективність такого підходу. А. Яхновська, К. Єрошенко та І. Шпачинський наголошують на необхідності поєднання ігрового моделювання підприємницьких ситуацій із рефлексією, яка допомагає дітям усвідомити власний досвід та перенести набуті вміння в реальну діяльність [8]. Аналіз міжнародних практик, здійснений К. Mpuangnan, S. Govender та Н. Mhlongo, засвідчує, що найефективнішими є моделі, які поєднують наскрізну інтеграцію підприємницьких елементів у всі навчальні предмети зі спеціально організованими ігровими ситуаціями [9].

Зарубіжний досвід формування підприємливості в молодших школярів відзначається значною різноманітністю підходів, проте більшість із них об'єднує спільна риса: ігрова діяльність розглядається не як розважальний додаток до «справжнього» навчання, а як повноцінне педагогічне середовище, в якому підприємницькі якості формуються природно й ефективно.

Скандинавські країни послідовно реалізують ідею підприємливості як наскрізної компетентності, що розвивається від першого класу і пронизує всі навчальні предмети та позаурочну діяльність. Фінська модель будується на принципах діяльнісного навчання, де молодші школярі залучаються до реальних мікропроєктів у співпраці з місцевими організаціями та

підприємствами, набуваючи практичного досвіду вирішення автентичних проблем [10]. Характерно, що ігровий елемент у фінській практиці не виокремлюється спеціально, а органічно вбудований у проєктну діяльність: діти грають, водночас вирішуючи реальне завдання, що знімає межу між навчанням і грою. Норвезькі педагоги акцентують на соціальному підприємстві вже в початковій школі, пропонуючи дітям ідентифікувати проблеми власної спільноти і генерувати ігрові способи їх вирішення через створення класних ініціатив [11]. Така модель одночасно розвиває підприємницьке мислення і громадянську відповідальність, поєднуючи в єдиній ігровій ситуації кілька виховних цілей. Шведські початкові школи впроваджують учнівські кооперативи, де першокласники на рівні своїх вікових можливостей беруть участь у колективному підприємстві: розподіляють ролі, ухвалюють спільні рішення, несуть відповідальність за результат – усе в ігровій формі з елементами демократичного самоврядування.

Узагальнення теоретичних засад і практичного досвіду дозволяє стверджувати: ігрова діяльність є не лише методичним прийомом, а педагогічно обґрунтованим середовищем для формування підприємливості першокласників, адже вона відповідає природі дитини цього віку, забезпечує безпечний простір для ризику й помилки та органічно поєднує всі компоненти підприємницької компетентності. Систематична і методично виважена організація навчально-ігрової діяльності є необхідною умовою ефективного формування підприємливості на початковому етапі шкільного навчання.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с.
URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>

2. Bacigalupo M., Kampylis P., Punie Y., Van Den Brande G. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Luxembourg : Publication Office of the European Union, 2016. EUR 27939 EN.
<https://doi.org/10.2791/593884>

3.Варецька О., Лосєва О. Нова українська школа: формування підприємницької компетентності учнів початкових класів : науковометодичний посібник / за заг. ред. О. Варецької. Запоріжжя : ФОП К. С. Советнікова, 2019. 196 с.

4.Шинкевич Д. К., Процай Л. П. Структурно-функціональний контент підприємницької компетентності молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. 2024. №76. С. 235–240. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/76.48>

5. Любунь Ю. Молодший шкільний вік як сензитивний період. *Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*. 2024. С. 341–345.

6.Волошин О. О. Виховання підприємливості в учнів молодшого шкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та середній школі*. 2018. Вип. 54. С. 70–75.

7.Істинюк І. Д. Формування підприємницького мислення молодших школярів засобами проєктних технологій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2025. № 98. С. 53–58. <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2025.98.8>

8.Яхновська А., Єрошенко К., Шпачинський І. Формування навичок підприємливості в початковій школі. Філософсько-педагогічні засади та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2023. № 4 (116). С. 58–63. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-4-116-11>

9. Mpuangnan K. N., Govender S., Mhlongo H. R. Approaches to Integrating Entrepreneurial Education into School Curriculum. *Journal of Economics Education and Entrepreneurship*. 2024. Vol. 5, №2. P. 119–138. <https://doi.org/10.20527/jee.v5i2.10360>

10. Brant, J., Kilar, W. From entrepreneurship to business & management education. A fundamental curriculum shift or tinkering at the edges? *Journal of Curriculum Studies*. 2025. 57(4), P. 466–479. <https://doi.org/10.1080/00220272.2025.2460475>

11. Sethi R. K. Entrepreneurship Education in Schools: The Need of the Hour. *International Journal for Multidisciplinary Research (IJFMR)*. 2025. Vol. 7, № 4. URL: <https://www.ijfmr.com/papers/2025/4/51958.pdf>

12. Admire C. The Management of Effective Entrepreneurship in Primary

Schools. *International journal of research and innovation in social science (IJRISS)*. 2025. Vol. 9, № 3. <https://dx.doi.org/10.47772/IJRISS.2025.90300364>